

กระบวนท่าเก่าที่ยังคงคุณค่าทุกสถานการณ์

นำเสนอเมื่อ : 25 ก.ย. 2552

Child Centered

กระบวนท่าเก่าที่ยังคงคุณค่าทุกสถานการณ์

เล่าโดย *ประเสริฐ ยอดสร้อย*

ปัจจุบันวงการศึกษาดูเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนโดยตรงก็คือ สถานศึกษา ครู อาจารย์ ได้มีการพัฒนาวิธีการสอนใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง บางก็นำวิธีการเดิม ๆ มาลองประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนและประสิทธิผลแก่ผู้เรียน บางก็คิดกระบวนท่าใหม่ ๆ ที่ดูแปลก และเป็นที่ยกย่องกันทั่วไป ไม่วาจะเป็นแบบใด เป้าหมายสุดท้ายของวิธีการหรือกระบวนท่าทั้งหลายก็คือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือจะกลายเป็นตัวชีวิต นั้นเอง

ในฐานะเป็นครูผู้สอนคนหนึ่ง ประมาณว่าเป็นครูบ้านนอก จำเป็นที่จะต้องพัฒนา หาความรู้เพิ่มศักยภาพกระบวนท่าการสอนของตนเองให้เท่าเทียมกับคนอื่นในยุทธจักรแห่งวงการศึกษานักใดที่ว่ามีตำราพิชัยสงครามที่ดี โดดเด่น แปลกใหม่ น่าสนใจ ก็ไม่เคยพลาดโอกาสที่จะเข้าร่วมศึกษา อบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ ทั้งเต็มใจหรือจำใจก็แล้วแต่ ทำให้เกิดภาพรวม ๆ ในความคิดว่า แก่นแท้ของกระบวนท่าทั้งหลายดูไม่แตกต่างกันเท่าไร จนกระทั่งจะเป็นด้วยวาสนาหรือเคราะห์กรรมกันแน่ ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ ในช่วงชั้นที่ 1 ชั้น ป.1-3 และช่วงชั้นที่ 3 ชั้น ม.1-3 ดูวัตถุประสงค์ที่จะต้องสอนแล้วรู้สึกหนักใจ ต้องสอนผู้เรียนประเภทไม่รู้เรื่องใหญ่ และสอนที่รูปร่างไม่รูปร่างใหญ่มากขึ้น เริ่มคนหากระบวนท่าที่ควรนำมาใช้ ให้สามารถปรับใช้ได้ทั้งกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันในหลายประเด็นให้ได้ จึงค้นคว้า ขอคำปรึกษาจากผู้ที่มิประสบความสำเร็จ ในที่สุดก็พบว่ากระบวนท่าเก่าที่เราเคยใช้ในการขอเลื่อนหรือมีวิทยฐานะอาจารย์ 3 ระดับ 8 ในสมัยนั้น ก็คือ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือ Child Centered นั้นเอง ที่มีความเหมาะสมในทุกสถานการณ์

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นพัฒนาการของแนวคิดที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยาวนาน มีการอ้างเหตุผลสนับสนุนแนวคิดการศึกษาเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมานานแล้ว ยางน้อยที่สุดก็มีอายุเท่ากับแนวคิดของ พลาโต(Plato) ที่ว่า “จงจัดการศึกษาให้กับเด็ก ๆ ของท่านในรูปแบบของการเล่นสนุก(Let’s your children’s education take from play) (อ้างจาก Entwistle 1970:11) ขณะที่ รูสโซ(Jean-Jacques Rousseau) เขียนไว้ในหนังสือ เอมีล(Emile) ว่า “ธรรมชาติกำหนดให้เด็กเติบโตและพัฒนาตามแบบฉบับของตนเอง และแบบฉบับนี้ไม่ควรถูกขัดขวางหรือทำลาย(Nature provides for the child’s growth in her own fashion and this should never be thwarted) (อ้างจาก Darling 1994:2) หรือที่ ดิวอี้(Dewey) เปรียบเทียบแนวความคิดดังกล่าวนี้เหมือนกับการคนพบของ โคเปอร์นิคัส ในเรื่องโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ และดวงอาทิตย์เป็นจุดศูนย์กลางของดวงดาวอื่น ๆ ในจักรวาล นั่นคือการจัดการศึกษาต้องเปลี่ยนการจัดศูนย์กลางของความสำคัญ ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่อยู่ที่ตัวครู แบบเรียน หรืออยู่ที่ความพอใจของผู้มีอำนาจ แต่ต้องอยู่ที่ธรรมชาติของเด็ก เด็ก ๆ ต้องเป็นดวงอาทิตย์ซึ่งเป็นศูนย์กลางของดวงดาวอื่น ๆ ซึ่งจะสอดคล้องความเชื่อศรัทธาของ แบรินเดส และกินนิส(Brandes and Ginnis 1988:1) ที่ว่า “ความคาดหวังและความสำเร็จของกระบวนการจัดการศึกษาจะอยู่ที่ตัวผู้เรียนเท่านั้น”

สำหรับคำว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง(Learner Centered)” “เด็กเป็นศูนย์กลาง(Child Centered)” หรือ “นักเรียนเป็นศูนย์กลาง(Student Centered)” และในปัจจุบันได้กลายเป็น “เด็กเป็นสำคัญ” หรือ “ผู้เรียนเป็นสำคัญ” ไปแล้ว มักมีคำที่นักการศึกษาใช้ในความหมายเดียวกัน อันหมายถึงการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ต้องพิจารณาให้ความสำคัญกับผู้เรียนเหนือสิ่งอื่นใด โดยมี โรเจอร์(Rogers) เป็นผู้ชี้ว่านักเรียนเป็นศูนย์กลาง(Student Centered) เป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 (อ้างจาก Brandes and Ginnis 1988:1)

การจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้รับการยอมรับและเห็นความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอิทธิพลของปรัชญาการศึกษาที่เกิดขึ้นภายหลัง คือ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม(Progressivism) และปรัชญาอัตถิภาวนิยม(Existentialism) ที่ตระหนักถึงความเป็นเอกัต-บุคคลของเด็ก(Children as individual) และธรรมชาติของเด็ก

แนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีนักการศึกษาไทยที่ให้ความสนใจกับแนวคิดเรื่องนี้และได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

ดร.สงบ ลักษณะ กล่าวถึงการเรียนการสอนที่ควรจะเป็นไว้ว่า
ควรเป็นการเรียนการสอนที่นักเรียนได้รับการยอมรับนับถือในการเป็นเอกัตบุคคล
ได้เรียนในวิธีที่เหมาะสมกับความสามารถ ได้เรียนในสิ่งที่สนใจ ต้องการหรือมีประโยชน์
ได้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ ได้รับการเอาใจใส่ ประเมิน และช่วยเหลือเป็นรายบุคคล
ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ และสำเร็จตามอัธยาศัย

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กล่าวว่า การเรียนการสอนที่พึงประสงค์ หมายถึง
กระบวนการพัฒนาให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

ดร.โกวิท ประวาลพุกฤษ์ อธิบายไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตร หมายถึงกระบวนการใด ๆ
ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เช่น กระบวนการกลุ่ม ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น กระบวนการสร้างความตระหนัก
กระบวนการสร้างเจตคติ ฯลฯ

ดร.อัจฉรา วงศ์โสธร กล่าวว่า การเรียนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอนนั้น
ครูผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ ช่วยเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ โดยการเตรียมการด้านเนื้อหา
วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ตลอดจนเป็นผู้คอยเป็นผู้สอดส่อง สุ่มตรวจในขณะที่ผู้เรียนฝึก
และให้ข้อมูลป้อนกลับ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองและเกิดพัฒนาการขึ้น

ดร.ทิตนา แชมมณี ได้เสนอหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง(Construct)ความรู้ด้วยตนเอง
ทำความเข้าใจ สร้างความหมายของสาระ ขอความไห้แก่ตนเอง คนพบขอความด้วยตนเอง
2. ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์(Interaction) ต่อกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและกัน
ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดและประสบการณ์แก่กันและกันใหม่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
3. ช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วม(Participation) ในระบบการเรียนรู้มากที่สุด
4. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ “กระบวนการ” (Process) ควบคู่ไปกับ “ผลงาน” (Product)
5. ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง(Application)

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง(Child Centered)
เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้คิดค้น สร้าง
และสรุปขอความรู้อย่างด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตามทฤษฎีการเรียนรู้วิธีการเรียน(Learning How to Learn) มี 6 ขั้นตอน คือ

1) ขั้นเกริ่นนำ(Introduction) คือ การนำเข้าสู่บทเรียน

2) ขั้นประสบการณ์(Experience) คือ การให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ด้วยความเชื่อว่า วิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การให้ผู้เรียนลงมือทำในสิ่งนั้น ในแผนการเรียนรู้แต่ละครั้งมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาวิชา แล้วยบันทึกผลการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นชิ้นงาน(Folio) เพื่อเก็บสะสมในแฟ้มผลงานของนักเรียน(Student Portfolio) ใช้ในการประเมินผลระหว่างเรียน ปลายภาคเรียน เรียกว่า การประเมินผลตามสภาพจริง(Authentic Assessment)

3) ขั้นสะท้อนความคิด(Reflection) คือ ให้นักเรียนสร้างความรู้เองจากการทำกิจกรรมว่า นักเรียนได้ความรู้อะไรบ้างจากการทำกิจกรรมนั้น โดยจัดทำเป็นชิ้นงาน แล้วยางานผลหน้าชั้นเรียน

4) ขั้นทฤษฎี(Theory) คือ ให้นักเรียนสรุปความรู้เป็นความคิดรวบยอด หลักการ หรือทฤษฎี

5) ขั้นนำไปใช้(Action) คือ ให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ในสถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริง

6) ขั้นสรุป(Conclusion) คือ ให้นักเรียนสรุปกิจกรรมการเรียนรู้, สรุปบทเรียนและซักถามข้อสงสัยก่อนจบบทเรียนนั้น แล้วยประเมินผลการเรียนรู้อีก

ในการจัดการเรียนรู้ควรมีการบูรณาการกับกลุ่มสาระอื่น ๆ อีกด้วย โดยมีกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) เป็นวิชาแกนแล้วนำกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ มาบูรณาการตามความเหมาะสม หรือเรียกว่า Cross Curricular

การสอนแบบ Child Centered และการประเมินผลด้วย Portfolio เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน หมายความว่า Child Centered เป็นกระบวนการเรียนรู้(Process) ส่วน Portfolio เป็นผลผลิตที่เกิดจากการเรียนรู้ของนักเรียน(Product) ถ้าครูผู้สอนเปลี่ยนวิธีการสอนเป็นแบบ Child Centered ก็ต้องเปลี่ยนวิธีการประเมินผลเป็นแบบ Portfolio Assessment ให้สอดคล้องกันด้วย